AZ ÕSEGY TITKA ÉS HATALMA avagy A MAGYAR NYELV TANA (részlet)

Kiss Dénes

A magyar nyelv tana

Kiindulásunk a magyar ábécé: a, á, b, c, cs, d, dz, dzs, e, é, f, g, gy, h, i, í, j, k, l, ly, m, n, ny, o, ó, ö, õ, p, q, r, s, sz, t, ty, u, ú, ü, û, v, w, x, y, z, zs.

A tudatos nyelvképzés − szószülés − lényege, a tudatos hangzóformálás, fõként a mássalhangzókra gondolunk. A csecsemõ oá−s jelzése már nyelvkezdet, nyelvcsíra, amennyiben ösztönös jelzés − reflex − külsõ és belsõ hatásokra. A csecsemõk a világon kb. nyolc−tíz hónapos korukig egy nyelven "beszélnek" s csak ezután kezd hatni rájuk a saját anyanyelvük, illetõleg az a nyelv, amelynek közegében ocsúdnak, majd eszmélnek. De végülis egyetemes törvény, hogy mindenki úgy beszél, ahogy hall! Minden csecsemõ átéli a beszéd törzsfejlõdését!

.I. A magyar nyelv ragozó nyelv, képzõket és ragokat ragaszt−gat, rakosgat a szavak végére és elejére, illetve jeleket alkalmaz. Ezt az jelenti, hogy a magyar ábécének szinte minden hangzója, önmagában vagy kettesben, hármasban (k, t, ba−be, ban−ben stb.) nyelvtani tisztséget is visel, s egyúttal sajátos jelentéstartalmi egységet is, mint valami számtani képlet.

.II. A magyar nyelvben a mássalhangzók hordozzák a jelentéstartalmat, a magánhangzók ritkán változtatnak azon lényegesen, inkább csak árnyalják.

.III. A magyar nyelvet jellemzi és gazdagítja a magánhangzó illeszkedés vagy összhang zenei törvénye. (A szótõbeli magas hang magasat vonz, a mély hang mélyet a ragban, képzõben stb.) Mintha hangvillát rezdítene egy másik hangvilla rezgése.

.IV. A magyar nyelv megõrizte a nyelvi törzsfejlõdés korai elemeit az ún. gyermeknyelvben − kese−bece, csecse, becce−böcce stb., −s egyszerre használja az õsi alapokat és a fejlõdés során − fej−lõ−lés sor−án − kialakultakat.

.V. A magyar nyelvrõl éppen ezért elmondhatjuk, hogy ok−os nyelv, azaz: láttatja és bizonyítja, hogy hangzóink sem vél−et−len−ül jelentik azt az érzelmi vagy értelmi dolgot, amit azután "közmegegyezéssel" elfogadunk. Ám ezt a közmegegyezést korábbi törvényszerû közmegegyezés elõzte meg. Már itt elõlegezünk példát. Mondjuk az "í" hangzóét. Síphangnak is mondhatjuk, de az ijedtség, sikítás, sikoly, sikoltás hangja is. S nyilván nem véletlenül került ez a "kis" nyíláson át létrejövõ hangzó az ici−pici−kicsi stb. szavakba a mássalhangzók mellé. Mint ahogy magyarban az "á" aligha vél−et−len−ül található az ásít szavunkban. Az utóbbi példa arra jó, hogy õrizzük a legõsibb, a hangutánzás jelentõségét mutató jel−en−ség−ek−et is nyelvünk rend−szer−é−ben. Mert mindenki ááá−sít, sá hangot ad ásításkor, a nyelve mégsem azzal a hangzóval fejezi ki − örökíti meg −e tényt. S ez tény. Mármint az, hogy a magyar nyelvben sok ilyen õsi maradvány maradt meg, e mai gyönyörû és logikai rendszer fontos rész−e. Így is mondhatjuk: rend−szer, szer−vez−et rész−e! (Aki mással együtt több−ször−öz, azaz szer−ez, az abból szor−galma után sok−szor rész−el, rész−es−ül.) Nyelvünk õsi tárgyi fogalmi nyelv!

További példák:

.I−III. Ragok, képzõk használata

Be−megy−ek a szobá−ba. Ki−megy−ek a rét−re. Be−le fulladt a tó−ba. Bensõ−ség−es−en

beszél−te el vagy mondot−ta el. Stb. A szavakban túlsúlyban lévõ magas hangok egyértelmûen meghatározzák a ragok, képzõk szóvégi magasságát vagy mélységét. Az egy szótagúaknál egyértelmû: él, ér, − élnek, él−ve, él−és, él−vez, stb. Ér−dek−lõ−d−és, ér−dek−es, ér−ték−es−en stb. A két szótagúak legyenek több jelentésûek akár, például a terem, terem−tés, term−és, terem−ben, le−terem−ti, meg−terem−tet−te stb. Magas − magas−lat, magas−ban, alacsony − alacsony−an, alant, de így is alantas−an. S itt jegyezzünk meg valami nagyon fontosat, lényegeset, amirõl kutatásai során szólott László Gyula régészprofesszor és tõle függetlenül, de azonos logikai úton kutakodva Balázs Nándor világhírû atomfizikus: A magyar nyelv valós fogalmi nyelv! S benne van e mondatban a legjobb példa. A FOG az az életfontosságú testrész − tárgy, dolog −, amivel az élõlény elõször igazán meg−FOG−ta élelmét, majd emészthetõvé tette! De egyúttal a nyelv a vele való tettet is így nev−ez−te meg: fog−ni, meg fog, el fog s eljutottunk a foglal−ás, fog−am−zás, fog−almazás, illetve a fog−alom FOG−almáig. Ezért a "jönni fog" nyelvtani alak nem illik a magyar nyelvi rendszerbe! Illetve nem ügy miként a német nyelv használja. Mert ha arra gondolunk, hogy cselekedetre utal, a legõsibbre, a legszükségesebbek egyikére, akkor ide illik? Nagyonis. A "látni fogja" kifejezés abban az értelemben illik a magyar nyelvbe − és gondoljuk meg: az egyetemes tapasztalati logikába! −, hogy tekintetével "megfogja", "átfogja". Nem a jövõidejûség a lényeg. Arra ott van a majd meglátja, majd meglátjuk, majd eljön, stb. Mert a fogadás értelmezése is ide illik ám. Hogyan észleli, fogja föl, fogadja be, fog−ad−ja a hozzá jövõ személyt, hatást, s innen már érthetõ a fogadás, fogadni mernék, elfog a szomorúság stb. elvont fogalmi sora is. A lényeg azonban õsi és adott, valamint logikus! Mondhatom: kézzel fogható! Mert aki ragaszkodik hoz−zá, az foggal−körömmel rag−aszkodik − rag−aszkodott (ez−hez − ehhez−ahhoz − amaz−hoz). Az én "köröm", ha akarjuk az a "kör"; amit karom−kör−möm elér. Ezért kéz−közeli a KÖZ−el. Az van köz−el, aki−vel keze1−he−tünk, s azt kép−es−ek is vagyunk kez−elni. Az orvos réges−rég "kezelte" a beteget, mert kézrátétellel gyógyított. S ma is kezelésre járunk...Ha õ hangzóval ejtem is ki a mássalhangzókat − tehetem, ez is egyetemes "szókeresõ" hangzó s aki sokat õ−zik, öööö−zík, ha−zik, mert bizony−talan, az ötöl−hatol − minden magyar szöveget megértek. De azt se feledjük, kis figyelemmel, bármilyen magánhangzó sorral is megértünk minden magyar szöveget! Tehát rágalom az a megállapítás, mint megannyi más felületes leszólás, hogy mekegõ nyelv a magyar. Nem az! Ám, ha akarja, bármely' magánhangzóval képes megértetni magát, mert nyelvünkben − persze jórészt más nyelvekben is van, csak az összefüggések és a rendszer nem ennyire világos, mintha össze volnának keverve! −a mássalhangzók hordozzák a jelentéstartalmat. Íme egyszerû példák: Jó napot kívánok − Já nápát kávánák − Je nepet kevenek − Ji nipit kivinik − Jö nöpöt kövönök stb. S itt "jön be" az a tény, hogy hajdani, õsi − majd meg kell néznünk, hogy a hajdani és a haj−nal között miféle összefüggés lehetséges?! − rovásírásunkban miért nem kellett magánhangzókat használni vagy csak nagyon elvétve. Ismert szövegek azonnal fölfoghatók:

```
Tilpri migyir hi i hizi
Itt iz idi mist vigy sihi
```

vagy:

```
Hözödnök röndölötlönöl Lögy hövö õ mögyör
```

De akkor is ráismerünk, ha hangosan csak a mássalhangzókat mondjuk ki: Tlpr mgyr h hz tt zd mst vgy sh

A rovásírással kapcsolatban még el kell mondani azt is, amit Forrai Sándor állapított meg −a gyorsírás tanára is lévén −, hogy az õsi rovásírásunkban ugyanazokat a rövidítési módokat találta meg, amit a gyorsírás alkalmazott évezredekkel később. Ez természetes, hiszen azonos nyelvrõl van szó! Ám választ ad ez a tény is arra, hogy a ragok, képzõk, jelek átváltoztató jelentéstartalma nem vél−et−len közmegegyezés nyomán megy tovább és változtat, alakít a szavakon, hanem, mert attól csaknem függetlenül, már a hangzó−közmegegyezés a hangzótörvény nyomán − hatására! − létrejött s létezik. Tehát nemcsak arról van szó, hogy helyhatározónak elfogadjuk, hogy a −ba−be vagy a −ban−ben az ismert jelentéstartalmat ragasztja a szavakhoz vagy az −on−en−ön, −ra−re stb. esetében szintén "hely"−re történik megerõsítés, hanem ezek a jelentéstartalmak ismertek a

ben−dõ, ben−sõ−séges, rája, rá, arra−erre, reája, Innen, onnan, amonnan stb. szavakból is! A nyelvi rendszert áthatja ez a közös tudat! Tehát nem érthetetlen szó−rész−ekrõl van szó! Legföljebb bizonyos esetekben mi már nem emlékezünk arra, amire a nyelv még "emlékezik"! Például a "b" ejtésekor az arcunk BUBorékos formálására?

.IV−V. Folytatva a példákat, természetesen a teljességet megközelítõ igény nélkül, inkább csak útjelzésként (Mindezekrõl már írtam több tucat tanulmányban és két, korábbi könyvemben, Játék és törvény 1984, valamint az ÕSnyelv−nyelvÕS? 1993) jegyezzük meg, hogy rövidesen sorra vesszük a hangzókat s eljátszunk szóképzõ, zenei, hangulati s természetesen értelmi és mindig logikai! − összefüggések, viszonyok lehetõségével.

Írtuk, hogy a magyar nyelv megõrizte mindmáig az õsi, a nyelvi törzsfejlõdés szinte legkorábbi hang−emlékeit. A csecsemõ, amikor az emlõbõl − csöcs, csecs−emlõ! − anyatejet szív p−b−v hasonulat szop−ik, cuppant, cépé hangzót hallat és maga is ezt hallja! Amikor pedig keresi a mellbimbót − ahogy, − újra említem −a négy gyermekét szoptató Takácsné szarvasi lakostól tudom, könyvemre írt kedves levelébõl, − ham−hám, illetve mámmá "szót" hallat! (Lásd a megfelelõ, görög eredetû kifejezést, mely orvosi szó...) A beszélni kezdõ és hangtévesztõ − t−sz −, nagyothalló fiam a szeretsz szót még 4−5 éves korában is így ejtette: "teretsz" − ám a hallása készülékkel javult és teljesen kinõtte beszédhibáit. Sõt, Dani segít a nyelvi gondjaimban. S azt se feledjük, nyelvünk nemcsak az ááá−sít és más szavak esetében használja a szavak alkotására azokat a hangzókat, amelyeket az ember egyetemesen hallat bizonyos cselekvéskor, hanem a nyelvi jelenségeket, hangzótévesztéseket is azokkal jelenti meg, amelyek e tévesztéseket jellemzi. Íme a pösze gyerek az p−f−sz hangzókkal bajlódik. A selypítõ pedig az s−f képzésével gyürkõzget. Érdekes, hogy a pösze gyerek a fészek szavunkat "pészek"−nek mondja, − finnül fészek − pesä, ejtése pesze − ám a selypítõ−pösze így mondja: pések. Vagyis azok a tévesztések, amelyek a rokon nyelvekben − talán mint törzsfejlõdési fokozatok jellemzõi − kimutathatók, hasonlókat lelünk a gyerekeknél, az egyedi nyelvi törzsfejlõdés szakaszaiban.

Másutt már írtam róla, de érdekes nyelvi jelenség a be−Cé−zés. Általában használjuk, amikor a Pál−ból Pali lesz, Ilonából Ili és így tovább. Azonban a nyelvünk erre a megjelölésre is mintha valódi választ adna; s mintha arról volna szó, amit kimondunk?! eme: László − Laci, Ilona − Ica, Icu, József − Jocó, vagy: ló − paci, tehén − hecce, böcce, medve − maci−baci, bocs stb. Vagyis a szavakba ez a "cukros" cuppanós−puszis CÉ hangzó kerül és cirmosan cirógat. Ez található az ácsi−bácsi, csecse−becse stb. szavakban. Ugyanis nem kicsinyítõ képzõ, mert a Laci nem Laci−ka, lehet Laci bácsi is. Ahogy a paci sem csikó, lehet nagy ló is. Sõt, elsõsorban az: Tehát a cé − csé; a csecsemõ− féle gyereknyelv csecse−becse szemszögébõl lesz a nagy ló is paci, a nagy marha is böcee. (A boci eleve kis marha; borjú, kis tehén, ahogy a csikó is a ló kölyke−fia...Ki fia−borja vagy? Kérdezi a magyar.) Így hát az eleve ke (d) −ves, ki−csi, édes pici cinke madarat nem szükséges sem kicsinyíteni, sem becézni, mert önmaga a becézés mintaképe, azaz egyúttal a kicsinyítésé is. A kicsinyítés sem mindig valóságos. Hiszen a kis töpörödött öregasszony is azt mondja kedvesen nagy darab fiának: édes kisfiam.

A nyelv tehát REND+SZER, de egyúttal élõ SZER+VEZ−et is! Ez a kettõsség jellemzi KÉT SÉG−TELEN−ül. (Közbevetve: ezt, hogy NÁLa NÉLKÜL így is ki tudjuk mondani: NÉL−KÜL−e.) Csakhogy más sorrendben rakosgatjuk e nyelvi elemeket, képleteket. Vagy ÕNÁLa helyett ismétlõ módon: NÁLáNÁL jobb, − ismétlés! − stb. nincs. De már NÁLa voltam, azaz −nál−nél, valakinél. Ahogy a vele voltam helyett Pistá−val: Sa vel−ünk alak lényege nem más, mint VEL+mink, azaz VEL+ÜNK. Hiszen azt is kétféleképpen mondhatjuk: BEN−N−ÜNK−et, MINK−et. Nem szólva errõl az érdekességrõl, amelyrõl igencsak részletesen szólunk e könyvben: NEKEM, RÉSZEMRE, SZÁMOMRA. Az elsõ szó a −nak−nek birtokos ragból alakult (vagy fordítva!), a második a SZER−RÉSZ több−SZÕR−özõ ragból, amíg a harmadik egyenesen a SZÁM szavunkból! Amelyrõl számos és számtalan helyen és módon kell szólnunk még, mert alighanem a magyar nyelv rendszerének lényegéhez tartozik!

Mivel újra és újra "visszacsatolásokkal" közelítjük−kerítjük a témát, itt mondjuk el: a "h" és a "j" hangzókat nem tekintjük valódi mássalhangzóknak. Sõt, az egyetemes emberi ÉRZELMI nyelv hangzói. Íme: ah, óh, hahó, hé, ej, jaj, juj, öhö, stb., érzelmi−indulati ki−ál−tás−ok−ban minden nyelvben megjelennek, azaz: anyanyelvtõl függetlenül jelen vannak? Mintegy két−három tucat hasonló szót ismerünk. (Sõt azt is megkockáztatjuk, hogy a kicsiny−ség jelentésében is aligha vél−et−len−ül vesznek részt! A hí, a híja, héj, hi−ba, hibbant, a finom hó, pehely, pihe stb. áttetszõségének s könnyûségének érzékeltetésében is logikusan találhatók ezek az átmeneti magán−mássalhangzók.)

Mielõtt sorra vennénk − olykor majd szükségszerûen ismételve is, az összefüggések érzékeltetése miatt −a magyar ábécé hangzóit, még néhány elõzetes megjegyzés ide (is) kínálja magát.

Fontosak a lehetõ hangváltozások, mint a p−b−v, illetve a p−f, stb. Néhány példa erre nézve: piros−vörös−veres, irul pirul−virul s aki perel az pirul s közben tán ireg forog, pireg−pörög, pörög forog stb. Érzékelhetõ a jelentéstartalmi hasonlóság a búb és a púp között s az is érdekes, hogy a magyar baba törökül apa, papa s finnül a vauva jelentése baba.

Utaljunk még arra is, hogy a mássalhangzók kemény (zöngétlen) változataink rokon hangzói, a lágy (zöngés) változatok is tovább viszik a kemény mássalhangzó által képviselt jelentéstartalmakat, ha olykor meglehetõsen rejtve is. Így a Ká−ét a Gé, a Té−ét a Dé, az eR−ét az eL, stb. S noha azt valljuk, hogy nyelvünk logikus REND+SZER, ám akkor is élõ s változó SZER+VEZ−et. Tehát élteti, SZER+VEZ−i ennen−önnön magát SZÜNte−LEN, azaz SZÜN−et NÉL−KÜL. ENÉL−KÜL, azaz NÉL−KÜL−e, mármint a SZER−VEZ és NÉL−KÜL nem is tudnánk rugalmasan, csodálatos lehetõségeit kihasználva egyszerre mûködtetni érzelmi és értelmi viszonyokra, kapcsolatokra. Ezért egyszerre költészet és számtan, dal, muzsika és logika. Folyton folyvást ügyesen. Ügyek, Ügek eleink egyik nagyja, a szó jelentése folyó, folyamat, Erdélyben van is Feketeügy nevû folyó! −mint írtuk már! − ügyekszünk, igyekszünk, ha néha látszólag ügyetlenül vagy együgyûn, azaz: így, úgy lesz igyekvésünk ügy, s lehetünk magunk is ügy−védje e gyönyörûségnek, amit magyar nyelvnek nevezünk.

Tapasztalatból tudjuk; napok is számítanak azzal kapcsolatban, hogy mit írunk le. Tehát e könyvben sem vagyunk képesek átfogni e nyelv törvényeit és csodáit, ha ügy tetszik "titkait", − mert azokból naponta többet találunk! − ám talán finoman érintjük õket s a mód−szer − mely nemcsak szer−te−lenség !− segít másokat is, hogy még közelebb kerüljünk nyelvünk lényegéhez. De ehhez nem egy emberre, hanem mondjuk, tízmillióra van szükség. Mert − itt is mondjuk ki − minden nyelv benne van minden nyelvben, minden szavunk mögött ott sejlik−rémlik s hat az összes többi hang, hangzó és szó; az az igazi, ha minél többen próbálják ki e lehetõséget. S ha így lesz, tudatosan fürkésszük, egyre több titok fedi föl magát, mutatkozik meg és mi örömmel csodálhatjuk azt a roppant gazdagságot, amit csak nagyon õsi tapasztalatok tömege elegyíthetett, ötvözhetett, forraszthatott sajátos, harmincat fokos lélek−kohóban, ember−kohóban mai nyelvünkké.

De következzenek végre a hangzók sorban, ahogy a magyar ábécében helyet foglalnak, valamint a velük alkotható egytagú szavak, − lehetõleg szógyökõk, ragok, képzõk is − alapszavak, illetõleg példák a lehetõ változatokból. Mindez a teljesség igénye nélkül s mégis bemutatva a nyelv rendszerének és mûködésének lényegét.

A hangzók

B, b, − bé (bö).

Aba (név, de jelentése is van: tartósított, régi, "abált", talán kapcsolatban van az avar, avult stb. kifejezéssel, együttal köze lehet az apa szó jelentéséhez? Vogul − manysi − nyelven ópa nagybácsi), bab, baba, be, eb, bõ, búb, báb, bába, bábu, baj, háj, buj (tj−ás, bibe, bibi, stb. A két bé "bb" − szép, szebb, legszebb, legeslegszebb −a melléknévi fokozás jele.

Eléggé szembetûnõ, hogy a bab, baba, báb, bábu stb., hasonló alakzatra is utalnak! Talán a búb, bögy, bugyor, buggyan, bugyogó (a régi török!) alakzatok sem távoliak az elõbbitõl. Itt akár a hangzó formálása: bö−bö, a kidudorodó arcbõr, szájforma is befolyásolhatta a jelentést? Legalábbis a magyar nyelvbõl így látszik... A "b" szerepel a −ba, −be, ebbe, abba, −ban, −ben, ebben, abban, amabban stb. szavakban is. (Az−ban helyett, hasonulva: abban.) Helyhatározó rag tehát. Noha nemcsak a szavak végéhez ragad csupán. Lássuk csak, mintha a ben−dõ, ben−sõ, ben−sõ−ség−es szavakban is ugyanazt a jelentéstartalmat képviselné a "ben"? Azaz valami belül lévõre utal. A magyar nyelvben hasonló játékra − amikor a ragot úgymond, ismételjük − sok példa található. Még néhányat a késõbbiekben be is mutatunk. Tehát: BEN−dõ−BEN. S ha ez így van, akkor kockáztassuk meg, hogy a BAN−dá−BAN alakzat ugyanaz, mint a BEN−dõ−BEN, csak mélyhangú párja. S amúgyis a jelentése önmagában is − ban−da − azt jelenti, hogy abban benne vannak, azon belüliek tartoznak együvé. A bandérium − mint csoport − szintén ide sorolható.

De ne feledkezzünk meg a bandita, bán, elbán, bánt stb. kifejezésekrõl se. A bandita is bandában "munkálkodik" általában... (Tudjuk, hagy a banda szavunkat vándorszóként tartják számon, ámbár a magyar nyelv törvénye, hogy nemcsak magas, de mélyhangú ragjai is vannak! Ráadásul a jelentéstartalmat egyértelmûen képviselik! Így tehát legalább annyi joga van nyelvünknek a "ban" alakhoz, mint bármely nyelvnek; vagyis figyelembe véve a "ben" alakot, a magyar nyelv törvényét, sokkal több!) Rögzítsük a továbbiak miatt is: nem kívánunk szavakat "származás" alapján egymásnak uszítani. Ugyanakkor abban hiszünk, hogy az egyes szavak eredete korántsem tisztázott − csakis az igazság érdekében kutakodunk! −, tehát nemcsak jogunk, hanem kötelességünk különbözõ lehetséges helyzetekre, állapotokra fölhívni a figyelmet. Lényeges; hogy nyelvünket olyan módszerrel vizsgáljuk, amilyennel eddig még senki, holott ez látszik a legtermészetesebbnek. Ezek szerint a "be", "ben", "bel" a belül lévõ dolgokat, helyzeteket jelöli. Maga a BEN−dõ−BEN kifejezés azt jelenti, hogy a belül elhelyezkedõben belül is van még valami.

Érdekes még a Bé hangzó részvétele az "eb" szavunkban, mert ez a szó nem csupán kutyát jelent, hanem valami nem szabályos állapotot. Akár így: ebihal, vagyis nem igazi hal, hanem békaporonty vagy akár így: ebül jött jószág ebül vész... Igaz, a kutyául vagyok kifejezés se kutya!..

Vessük közbe: az a és á hangzók "helyi értéke", nyelvi tisztsége lehet birtokos viszony kifejezése: haj − haja, szó − szava, stb. Az á az a−val együtt érzelmi−indulati nyelvi eszköz: aaa, nem úgy van az, tehát a tagadásé vágy például a meglepetés: Áááá! Örülök, hogy látom! stb.

Ide kívánkozik a megjegyzés, hogy a magánhangzókról a korábban említett okokból kevesebbet szólunk, de nem hagyhatjuk el az ilyen és hasonló példákat.

C, cs,−cé (cö), csé (csö).

Cica, cicc, cucc, cukor, cici, cupp, csecs, csöcs, csecse, csúcs. A Cé hangzóval nevezi meg a nyelv −s aligha vél−et−len ez! −a cirógató hangulatú BECÉZÉST! Korábban már említettük, hogy ez nemcsak ke (d) vesítés, ki−csi−nyi−t−és (De sok az í hangzó!), hanem sajátos nyelvi cirógatás, a csecse−becse gyermeknyelv jelenléte. A "Kis kece lányom fehérben vagyon" kezdetû népdalban, a "kis kece lány" a menyasszony, aki nemcsak kedves, hanem karcsú, kecses is! S ha játszunk ezzel a szóval, ahogy legtöbb magyar szóval megtehetjük: KECE−BECE, ejnye−bejnye, anya−banya, már itt jelezzük, hogy a második kiegyensúlyozó szó az esetek zömében Bé hangzóval kezdõdik! Így is, egyedem−begyeden, de így is, fejem−bejem, kezem− bezem, székem−békem, stb. Ezrével játszhatunk így s kapunk olyan új szavakat; amelyek sehol, semmiféle szótárban nincsenek benne! E sajátos iker−biker szavak egy részének mindkét tagja önállóan is használható szó, más részének egyik tagja csak a kötõjeles "köldökzsinórral" tekinthetõ élõnek. Amíg az anya−banya mindkét tagja önállóan is ismert, használt, szótári, szó, addig például az ejnye−bejnye kettõsnek csak az elsõ szava tekinthetõ önállónak, ám az ingyom−bingyom hangulati nyelvtánc egyik szava sem szótári szó.

A Cé, CSé hangzókkal kapcsolatban azt is megállapíthatjuk − ahogy más hangzók viszonylatában is −, nincsenek 'olyan egytagú szavaink, amelyekben a kezdõ hang a Cé és a másik a CSé. Például cacs, cecs, eics, stb. Minden bizonnyal ezek és az ezekhez hasonló változatok más hangzók esetében is kizáró tényezõk akkor, ha egymás után való ejtésük, egyszerûsítve: nem természetesen adódik. A cacs, cöcs, cics, stb. még akkor is kizáró általában, ha folytatódna a szó, például: cacsa vagy cicsa stb. Így csak − milyen érdekes! − beszédhibások szólnának!

A be−Cé−zés tehát olyan jelenség, amikor mintha a nyelv a "cé" hangzó sajátos használatát nevezte volna meg. Tehát becézõdik a szó, a Cé−t beletesszük a szóba.

Összegezve: a paci, a maci, a csacsi, a böcce, a bácsi stb., nem kicsinyítés, kedvesítés, hanem igazi becézés. Miként említettük, a böcce nagy darab marha s ugyancsak nagy darab felnõtt lehet a Laci bácsi is. Ám azért hangulati rokonság van annyiban, hogy a gyermek szemszögébõl "kicsinyül", "kedvesül" a becézett dolog, a nagy medve is maci lesz és macibaci! Így már az í magánhangzó kicsisége beleolvad a Pál−Pali, Piroska−Piri, Katalin−Kati stb. "becézésbe". S látható még az is, hogy az í−vel "becézett" nevek egyrõl és háromról is két szótagúra változnak! A Pál Pali lesz, az Aladár Ali, stb. Persze az Anikó−ból lehet Ancsa, Ancsi, de Pálból is Palcsi, nemcsak az Istvánból Pista, Pisti, Erdélyben Isti, stb.

D, d, − dé (dö).

Dada, ded (ó), déd, didi, dédi, duda, (dundi) stb. látható, hogy a hangzó "ded", "dad" alakja kerekdedre, tojásdadra utal. De ez kerekíti le a kisded, gömböly−ded (noha utóbbi önmagában is gömb−szerû!) fogalmakat, puhítja, lágyítja az édesded, dédi, dudor, dundi stb. szavak jelentéstartalmát is. Dadák, dédek, s dédik õrzik á gömbölyded, édesdeden alvó kisded álmát...

A Dé hangzó résztvesz az ad, ád, oda (itt−ott − ide−oda), de, dádá, duda, adó, idõ (üdõ) stb. szavakban. Érzékelhetõ, hogy furcsa módon, a Bé−hez hasonlóan, mintha didis−dudlis−dudoros kerekded alakzatot is kiemelten képviselne a hangzó?! Szerepel a fölszólító mód jeleként: enni, − edd, látni − lásd (lássad, egyed, vegyed, vigyed, stb.), vedd, vidd, tedd stb. Õként a tárgyas vonatkozásban! A kit? mit? Té−s végû kérdésekre, a lágyult rokonhangzó "felel". Példa: Hordd el magad! De: Lásd be, mit tettél...Vagy: Lásd be, rossz az, amit gondolsz...Stb. (Az úton lehet menni de mégsem alkalmazzuk a mend kifejezést, hanem: járd, járjad, csak meg ne járd, úgy járj!) 'Tehát a Dé−nek fontos szerepe van a felszólításban, de nem egyedüli. (A mende−monda szájról−szájra jár!)

F, f, − ef (fö).

Hasonulhat: p−f − ireg−pörög, ireg−forog stb. Szavak: fa (fa− j−ta), fû, fi−ú, (fér− (1) j−fi−ú, í−fi − ú,) fú, (fúj, fáj, fej, fûj, mint fû, fõ − fej,) foj−t, foly−ó, fej − tehenet!, fül a foga, fül, − füllent − ifjú lehet ifiú is ! Hangutánzásban: piff−puff, puffan, riff−röff, stb.

G, g, − gé (gö) − GY, gy, − gyé (gyö).

Szavak: agg, ág, ég (tûz, égbolt), −ig (ig−en), eddig, addig, odáig, stb., iga, ige, gége, gõg, giga, gágog (guggol, ágál, − ellentétek!), szavakban még: íg−ér, ig−ény, ig−az, stb.

Agy, ágy; egy, így, úgy, ügy, gyagya, ugye, agyag, gagyog, gügyög, ágyú (ál − gyú, a második szótag a gyújt, gyullad jelentésbõl!?), gyí, gyia, gyû!, stb. Az Ügek; ügyek jelentése: folyó, folyamat, innen lehet az ügyes, ügyekvõ, igyekvõ, igyekszik stb. szavunk jelentése. Lásd magyar er−edetmonda: Emese ágyékából királyok folyama ered! (Az álom "szerzõje" Álmos!)

H, h, − há (hö). − Nem igazi mássalhangzó!

Önmagában, egy vagy két magánhangzóval kevés szót alkot: ha, hó, hõ (hév, meleg, hív, mint hû) hû, hí − mint hív, érzelmi−hangulati szók: ah, eh, oh, aha, hûû! hé, (az utóbbi: hé, hí, héj, padlás; fölmegyek a hiba, ez az üres rész a padlás padozata és a tetõ között, ez a híjas rész, a héj, a hé, a hí, hiú s akinek hi−ányzik valami a fejébõl, az hibbant, akinek rossz valamije, az hibás, stb.) Elõfordul a hahó, hûhó, hehe, haha, hangulati és hangutánzó szavakban. Az aha, ehe, ühü, ühüm, hüm, stb. ugyancsak az "ümmögés", "hümmögés" megnevezése, vagyis a hangutánzásé. Érdekesen vesz részt éppen az ív−szer−û héj nyomán a haj, haj−lék, haj−lék−ony, hajó, hajlít, haj−nal − mint virradat − haj−dan, mint múlt, stb. szavak jelentéstartalmának kialakításában. Így a "puha", "pihe", "hall', s tán még a nesztelen sikló−suhanó "hal" vagy éppen a "hall", "haló" szavakban sem véletlenül találjuk ezt a "lehelet"−hangzót!

(Döbbenten halljuk sok idegen nyelven, hogy amikor a német, angol, francia stb. felveszi a telefon kagylóját, "haló", "aló", "halló" szókat mondja. Ennek nagyon egyszerû a magyarázata: A telefonközpontot Puskás Tivadar találta föl. Mûködtetése úgy történt, hogy fiatal lányok, − telefonos kisasszonyok, − dugdosták a megfelelõ helyre a kapcsolandó vonalak dugóit és közben érdeklõdtek, hogy megtörtént−e a kapcsolat a két fél között: hallja? Hallani? Majd ez lerövidült hallóra. Így a magyar találmány magával vitte ezt a magyar szót, mint jelzõ szót, ahova csak elkerült a telefonközpont!)

Noha e sorok íróját a nyelv vezette rá erre a felfedezésre is, örülhet, hogy más is észrevette e nagyon is magától kínálkozó, szemünk elõtt lévõ éppen ezért a legjobban elrejtõzõ tényezõt.

A "ha" szerepel a feltételes mód alakításában és a "hatás", "ható" stb. szavainkban. De például a te−he−tet−len szavunkban is igy−he−lyes, így van a HELY−én a helyes "he", azaz "ha" alak. Mert a tud−ha−tat−lan is ha−sonló−an ha−son−más. A le−he−tõ azt mutatja meg, hogy le−he−t−e? Ha TÉ, akkor hat! Ha tet, azaz tett, akkor az tét, azaz tehetõ tett. S ha kevés a Té, akkor té−vesz−tés? történik. Akkor nemcsak tetet, hanem tettettet, illetve tetettetteti tettét. Úgy tesz, mint−ha ten−né. A Té érdekesen vesz részt a této−va, té−b−lából, té−velyeg stb. szavakban. A bizony−ta−lan−ság−ot növeli

Magánhangzó után a cselekedetet jelentõ szavakban a két'I'é a múlt idõ jele: evett, ivott, s mássalhangzó után az egy Té: ment, volt, stb. Valamint a tárgy jele: betû−t, de játszanunk is kell, mert ha azt mondom, hogy leírom a Tét, mármint a té betût; az is hasonlít így: a "tét", valaminek tétje van szavunkra, azaz: az−on−os! Ne is tétlenkedjünk, ha ha−son−ló egy−ez−és−ek−et találunk, kutakodjunk az okok után! Hosszú út megtétele út−án! Út végén! Csaknem mindig kiderül valamilyen összefüggés s a lehetõ vél−et−len sem vél−et−len, csak nekünk nincsen róla vél−em−ény−ünk! Ne feledjük, a "tárgy" szavunk is azzal a mássalhangzóval kezdõdik, mint ami a tárgy jele −a szó végén! Sose tétovázzunk, a tétlenség nemcsak a valóságban, a szavakban is te−he−tet−len−ség−et jelent! A té−veszt−és−e a tett vesztése! De elõtte ott a ha−he! Hat−het értelme.

J, jé (jö). − Nem igazi mássalhangzó! El−lé alakulhat.

Szavak: jó (errõl külön szólunk: jó, jobb, mint oldal is!), aj, ej (h) jé, (ajz), jaj, ajaj, új, ujj, jõ, juh, íj, (ijed), juj, stb. Érdekes − és logikus! − nyelvi jelenség a magyarban, hogy a jó és jobb, egyúttal a jobb oldalt is jelenti. Alighanem õsi tapasztalat épült be ebben az esetben is a nyelvbe, hiszen a jobb kezünk volt a jobbik kezünk, azaz az esetek zömében. (Majd látjuk, hogy a bal pedig a baj, a rossz lett ennek ellenkezõjeként!) Nyilvánvalóan a jó kezünkkel tudtuk elvégezni dolgainkat, munkálkodni, harcolni; tehát a jobbal. Ahogy a "jós" szavunk lényege is az, hogy jót jósolt a jósnõ. A javasasszony a dolgok javát jósolta javunkra. Mi is a jóra vágytunk, így jobbára − többnyire − jó is volt az együttmûködés.

Ám lássunk újra érdekességet. A BALJÓS szavunk jelentése, hogy bajról kapunk hírt! A baljós jelek, rossz jelek! (Lásd még: balsors, balhit, balvégzet, stb.) Nyelvünk megint a könyörtelen tények

tapasztalatai hatására fogadta magába e jelentéstartalmat! S ha az egyik jó s ez a jobb oldal, akkor logikusan ennek ellentéte a baloldal s a balfácánság, s ez baj is egyúttal! A Jé résztvesz még − mint nyúlós hang? − fölszólító mód képzésében: lõ − lõjj, áll − állj, vár − várj, stb. Általános esetben. (Ezekben az esetekben lásd a magyar nyelvtan részletezõ szabályait.) Lásd, nézd, figyeld, − figyelj rá! −, fürkészd, vizsgáld, − vizsgálódj! − stb. S végül: Huj, híj! Hajrá! Azaz: Hajíts rá, ereszd rá a rárót... (Ráró vadászsólyom.) A haj! hej! stb. érzelmi kiáltás is.

Mindezek után természetes, hogy a, ajaj",, fuj", "híj!" stb. nincs benne a szótárakban, mert nem is kell lefordítani egyik nyelvrõl a másikra. A hangzás eldönti, hogy milyen mértékben jelez fájdalmat, meglepetést, akárcsak az oh vagy óóó! Jegyezzük meg, hogy a fojt, megfojt szavunkban sem bizonyos; hogy logikusan írunk "j" hangzót, hiszen a fulladásról van szó.

Mert például a folyik − folik, fotó − esetében el−lé, azaz ely−jé változik. Tehát hiába jelöljük írásban másként, ejtés szerint az eL−böl Jé lesz! És máris újra írhatjuk bal− baj. Így nemcsak a jelentésváltozás igazolja, hogy a jobbal −. logikusan! − ellentétes a bal, vagyis a jóval a rossz, a baj, hanem jelzi ezt az eL hangzó változása is. S akinél sok van a bal−ok−ból; az balog, balga.

K, k, − ká (kö). −A SOK szavunkból elvonva a többesszám jele.

A legkeményebb hangzónk. Szavaink elején talán a legtöbbször fordul elõ. Tán az sem véletlen, hogy benne van a kõ, kemény, kattog, kovács, kavics, koppan szavainkban. (Ahogyan az sem bizonyos, hogy véletlenül alkotják lágy mássalhangzók a puha, pihe, lágy, szél, vaj stb. szavainkat?!) Olykor Gé−vé lágyul. Föltételezhetõ, hogy a szavak végén, például hörög, köhög, de a durrog, csattog stb., számtalan szavunk esetében a folytonosságot (többességet?!) jelzi ez az átalakult "k". Hiszen hörr−ökrõl, köhh−ökrõl, durrogásokrõl, csattogásokról − csatt−ok−ról! − van szó. Ahogy emlegettük, így szavakat is alkot a nyelvünk. Aki a lovakat akarja megállítani, az azt kiabálja a gyeplõ erõteljes visszafogásával: hõõ! hõõ! hó!!... Azaz: hõzik, hõköl. S ebbõl alakult a hátrahõköl, hökken, meghökken stb., szavunk. Ugyanez vonatkozik például a forog szavunkra. Az alapja a forgás, azaz: a forró víz forog; forgó víz. Alulról forrás közben megy föl az edényben, tehát forr−ok láthatók szüntelen, azaz forgások s rövidülve: forog, forr a víz s egyúttal forró! Dehát amikor csöp−ög, akkor is csöpp − õk − esõcsepp−ek esnek. Ezt fejezi ki rövidítve a szó. Mint ahogy az ESÕ szavunk nem mást fejez ki, mint a lehullást, leesést vagy zuhé hangutánzással a zuhanást, hiszen a zápor zuhog...De folytassuk a "Ká" hangzó sokasító tisztét, ami talán éppen abból a tudat alatt mûködõ összefüggésbõl (is) adódik, hogy ami erõs, az hosszú életû...Azaz, az erõ folyamatosságot is sugall. Tehát az is lehetséges, hogy az ún. "ikes igék" esetében is a szóvégi "k", illetve "−ik" szótag ezt a SAJÁTOS TÖBBESÜLÉST képviseli, jelzi?! Azaz, a hosszabb, megszakítatlan folyamatot: eszik, úszik, hiszen a cselekedet többesülése által válik folyamatossá. A kisebb víz csöpög, csorog, csordogál, majd az egyre nagyobb folyik s maga a folyó, a folyam már újra nagyságot − ha akarjuk erõt, víznagyságot is jelöl − így az ikes ige sokasult tevékenységet, folyamatot jelöl.

Szavak: kaka, káka, ki, kik, eke, ék, kék, kuka, aki, ok, õk, ük, kõ, stb. De a ke−d−vesítés, ki−csinyítés szócskája, képzõje, a "−ka", "−ke", "−kó". Elõfordul nemcsak a szavak végén: apu−ka, öcsi−ke, csi−kó, (Az utóbbi érdekesen szerepel másutt is a nyelvben!) fic−kó − de már kó−fic! Itt érzékeljük, hogy kölyökrõl van szó. De jelen van a kee (kend), ö−ke−l−me, kies, azaz kedves szép stb. jelentésû szavakban is. Itt megint az ellenkezõje; a kietlen.., mutatja igazán még a mai nyelvben is e köznapokban nem igen használt kies szavunk jelentését. (Hát kied, azaz keed, kend mit gondol?) Talán a kicsinyítés jelenlétébõl következik, hogy a ke−vés szavunk jelentését is a "ke" szótag határozza meg? Ez meg persze ellentmondani látszik annak, hogy a Ká, mint kemény hangzó, az erõset, sokat testesíti meg. Igen, de akkor mindig vele végzõdik a szó! Az utóbbi esetekben vagy vele kezdõdik vagy még van utána magánhangzó. Tehát újra és újra nemcsak a hangzók "alaki" értéke határozza meg a jelentésüket, hanem igen gyakran a "helyi " értékük is. De itt van az "iker" szavunk jelentése egynél több, azaz legalább kettõ vagy több. Ugyanígy az ikra esetében is ott találjuk a Ká−t. Ám itt még valami másfajta érdekességet is meg kell említenünk.

(Finnül kettõ − kaksi, törökül − iki.) Bizonyos szavaink többet, sokat és aprót, kicsit jelentenek s ezekben eleve ott van a Ká hangzó. Ezekben az esetekben nem kell használni a többesszám jelét, de csacskaság volna használni a kicsinyítés képzõjét is néha. Íme: makk (mag), mák, homok; stb. Bármennyi makkot szedünk, nem mondjuk makkokat szedünk. Bármennyi homokot hozatunk, nem mondjuk, hogy öt vagon homokokat hozatunk, de mákokat sem szedünk, veszünk, stb. Vagyis, mintha a nyelv emlékezne erre a jelentésre, s mintha "kódolta " volna az agyban, hogy ezt nem kell − mert nem logikus! tovább többesíteni vagy kicsinyíteni. A homok amúgyis apró, nem mondjuk, hogy homokka, mákka, makka...Igaz, azt mondhatjuk, hogy homokocska, makkocska, mákocska, de ebben az esetben már másfajta, hangulati jelentést adunk a szónak, nem igazában ki−csinyítést, hanem kedvesítést. (Kivéve az írói leleményt: Lázár Ervin: Mikka−mokka.) Mivel a Ká hangzónknak sokféle szerepe mutatkozik, foglaljuk õsszé: tehát kemény hangzó, itt vessük közbe azt a sajátos jelzést, amit a rokonnyelvbõl tudtunk meg. Finnül: kõ − kivi, kovács − takoja, kovácsol − takoa, vasaroida, kemény − kova (lásd kovakõ, szikra, tûz és a kovács−ság lényegei!), keményít − kovettaa, kõkemény − kivikova, szikla − kallio, stb. De például törökül is kemény − kati, szikla − kaya − ejtése kaja stb. Természetesen mindez nem azt jelenti, hogy a Ká hangzó csakis ezeket jelenti. A nyelv élõ rendszer, tehát alaki, helyi, viszonylati stb. jelentéseket hordoznak a hangzók. Csupán arra kívántuk felhívni a figyelmet, hogy mégsem csupán véletlenekrõl van szó, amikor egy−egy hangzó vagy hangzóegyüttes meghatározott jelentéstartalmat képvisel a szavakban. Itt kell megemlékeznünk újra a SÁG−SÉG képzõnk lehetõ kialakulásáról, mert véleményünk szerint − vél−em−ény, szer−in−t − összefügg a Ká többesszámú tisztségével. Lássuk a lehetõ kialakulás útját.

Miként e könyvben többször is szólunk arról, hogy nyelvünk gerince, tartó váza, mûködési rendje szoros kapcsolatban áll a számtannal, a logikával; ezúttal megpróbáljuk példával bemutatni, hogyan alkalmazhatjuk ezt a felismerést. Emlegettünk szótag−képleteket, mássalhangzó együttesek képleteit. Ilyen például a −gat−get, azaz: g+t mássalhangzós képlete az ún. "gyakorító képzõ"−nek (ragnak?). Ám majd igazoljuk, hogy másként is nevezhetnénk még több okkal ezt a ragot. Majd a Té mássalhangzónál erre is visszatérünk. Most lássuk az s+k, azaz a SOK szavunk képletét. Ha összehasonlítjuk az s+g képlettel, ami a ság−ség képzõ képlete, akkor azt látjuk, csaknem azonos vele, hiszen a szóvégi Ká zöngésült változata, a Gé zárja a képzett szavakat. Íme: hegy − hegység, sik − síkság stb. Mi történik a szóval − ha akarjuk: a képpel? A képzõ segítségével megnõ! Több lesz, nagyobb lesz. Az erdõbõl erdõség, a katonából katonaság stb. lesz. S ha így van, márpedig így van, akkor talán a SOK szavunk alakult át e képzõvé, csak a Ká lágyult Gé−vé. Most így nézzük az elõbbi példákat: hegy − hegy sok − hegység, sík − sík sok − síkság, erdõ − erdõ sok − erdõség, katona katona sok − katonaság. (Mint látható, a magánhangzó illeszkedés törvénye is hat a képzett szóra!) A magas és a mély szavunk függõleges kiterjedése is megnõ e képzõ által: mélység, magasság. Szerepel e képzõ sok más vonatkozásban is, lássuk a számtani logika szerinti − kétirányú! − szerepét.

Az egy−SÉG szavunk jelentése elvont fogalom. (Erre is utaltunk másutt is, de újra elmondjuk; az ismétlések − többféle viszony − bemutatása szándékos, hogy a ragok, képzõk, jelek egyéb kapcsolódásait valamennyire láttassuk.) Számtanilag ez a szó EGY+SOK ellentmondást hordoz, tehát nem lehet valóságos erejû, hitelû. Ezért jelent elvont fogalmat; nevezetesen azt, hogy valami tekintetében egy a vélemény, azonos az elgondolás, szándék, stb. Igaz, használható e szavunk valóságos fogalomra is, például "katonai egység". Így: "Be kellett vonulnia egységéhez." Ám a legtöbbször olyasmire használjuk, mint "Egységben az erõ." Vagy: "Egységes álláspont: " Illetve: "Egység jött létre: ' Így magyarra "lefordítva" azt jelenti, hogy egybõl, gondolatból, szándékból, akaratból − sok van. Csakis így hat a logika, mert így logikus önmagán belül is!

Mi a helyzet a KÉT+SÉG szavunk esetében? Nézzük így is: KETTÕ+SOK tehát kettõ sok. Az két−ség−telen, hogy általában a nyelvekben az egynél több megjelölését, mint többesszámét jelenítik meg. Mi is azt mondjuk: két fiú vagy fiúk. Ez is logikus. Azonban az nem, hogy a kettõ − sok! Dehát végülis mit is jelent ez a szavunk? Éppen azt, hogy nem egészen így van. Vagyis KÉT−el−ked−ünk valamiben. (Ez is így nyilvánul még általában a nyelvekben. Ám amíg a

kételkedés még hasonlóan képzõdik, alakul, a kétség, kétségbeesés, kétséges, stb. több nyelvben már mintha elhagyná az eredeti alakot, noha kimutatható.) Azonban a magyarban rögtön kétely nélkül s kétségtelenül kétségesen áll rendelkezésünkre a KÉT+SÉG − azaz a KETTÕ − SOK! − ellentétes jelentéstartalma és képlet−alakja is! Így nem kételkedhetünk e sajátos KETTÕS−cégben. Vagyis magyarán −e szavunkat: magyarán, magyaráz, még majd külön is MEGMAGYAROZ−zuk! −a számtani jelentés és ellentmondás érvényesül a szó jelentéstartalmában is.

Így azt mondhatjuk: okunk van föltételezni, hogy a SÁG−SÉG képzõ a SOK szavunkból alakult ki az idõk folyamán.

L,l, − el (lö). Ly, ly − ej (lyö jö).

Igazi lágy mássalhangzó. (Ha másként mondjuk, akkor a kemény eR zöngés rokona.) Benne van a LÁGY szavunkban is. Az sem véletlen, hogy aki dal−t dúdol, az Lalázik, azaz eL (lö) hangzókat ejt egymás után. Így énekel, hangol, próbálja a dallamot: lalalala, lalá, stb. Érdekes, hogy finnül dal − laulu.

Szavak: alá, alul−ra, el, él, áll, al−só, ül, üllõ, le, lõ, öl, ölel, el−al−él, ell, élõ, (lény), ál, ól, illõ, illó, (lehel), anya−öl, stb. Megint azt láthatjuk, hogy nagyon gyakran alkot szavakat más lágy, puha hangzókkal: jel, lány, lény, lágy, gyúl, gyúl, stb. Noha például az "üllõ", mintha ellentmondana, de ha finoman elemezzük, akkor itt nem a vas a fontos, hanem, hogy az ütést fogja föl az alul lévõ vas! Ami az ütés alá ül! A legkorábbi kifejezésekben ott is szerepelt, hogy vasüllõrõl van szó. Azután, mivel a nyelv rövidítésre is hajlamos − ahogy mi magunk elsõsorban! − elmaradt a vas. Maradt a tárgy helyzetének, szerepének megjelölése, a tömörség... S ha már ezt a szót említettük, hadd jegyezzük meg, az sem a nyelv tréfája, hogy a tömör mongol szó, jelentése: vas! Ez aztán a vaskos nyelvi állapot!

M, m, − em (mö).

A korai csecsemõhangok közé tartozik, lásd a "mámmá ", "mamma ", "ham", "mama" stb. szavakat. A csecsbimbó keresése közben, bármilyen "anyanyelvû" a csecsemõ, ezt a szót "mormolja" mohón: mámmá! jellegzetes szereplései. ham, bim−bam, bum vagy bumm (bomba, bimbó) stb.

Példák a szavakra: ama, ami, eme, mai, mama, ma, mi, ima, íme, ím, mû, him (Emõ, emlõ, himlõ, immel−ámmal, stb.), hom−lok, homály − megint csupa lágy hangzó! −s ne feledjük az ENYÉM szavunkból az egyesszám elsõ személy birtokos ragja: en (én) −em, én−em, kez−em, fej−em, láb−am, haj−am, stb.

N, n, − en (nö). Ny, ny, − eny (nyö).

Az eM hangzó rokona, könnyen ejthetõ mindkettõ. Megismételjük a szerepét az én+em, énem, vagy en+em: enyém szavakban.

Szavakban: én, ne (nem, az utóbbi nemcsak a tagadás: ne; nem, de nemz, nemzet, mint emberi nem, nõi nem formában is), ín, nõ, néni, ünõ (Eneh), nej, −né, nini, nana, s nõ, mint nõl, növekszik, s talán növel−nevel? Tájszó: nyõl. Szavak még: nyal, nyál, nyél, nyúl, nyúl (nyúlánk, nyúlvány), anya, banya, nyanya, ejnye, nyíl, Helyhatározó szó és rag: innen, onnan, amonnan, −on−en−ön, ennen, önnön, stb. Ez−nek − ennek, az−nak − annak, ez−nél − ennél, az−nál − annál, feltételes mód ragja in−na, en−ne, fut−na, tud−na. Me−het−ne ha vol−na lába. Hiszen le−het−ne. Mennyi? Ennyi, annyi, amannyi. Hangutánzó: nyihaha, nyihog, nyikorog, nyökög, stb.

P, p, − Pé (pö).

Hasonulhat p−f (ireg−forog, pireg−pörög), p−b−v Piros, börzsöny, berseny, vörös, parázs, irul

pirul−virul, aki perel az is irul−pirul, vörösödik, veresedik, stb. Finnül pesä − fészek, puoli − fél, puoleen − felé, puoliso − feleség, férj, hitvestárs, puoliyö. − éjfél, stb:

Szópéldák: apa, ipa, (na−pa), pap, papa, pipa, pápa, pópa, pép, ép, púp (búb), épp, epe, (eves), pipi, ez már hangutánzó; ahogy a piff− puff, pöfékel, pöfékek, pöffeszkedik, pufog, puffan stb.

R, r, − er (rö).

Kemény, "pörgetve" ejtett−formált hangzó. S ez a tény kihat egyetemesen arra a jelentéstartalomra, amit képvisel. Ugyanis azok a szavak, amelyekben elõfordul, kört, körözést, kereket, kerítést, görbületet, ívet, hajlatot, ferdeséget, karolást, karmot, stb. jelentenek.

Helyhatározó rag: −ra−re.

Szavak: rája, erre, arra, emerre, õrá. (ez−re ugyancsak hasonul: erre, stb). Íme az ismert. alapítólevél, a tihanyi apátságé 1455−ból: "...feheruuaru rea meneh hodu utu rea..." Kétszer is elõfordul a reá, rá vagy rája szavunk. Itt még szó; mára rag is. De maga a RÁ mint tartalom, benne van a RÁRÓ szavunkban, amelyet Balassi használt. A ráró nem egyéb, mint vadászsólyom, amelyet talán hajrá szóval eresztettek el, hogy rácsapjon az áldozatra!

Ahogy említettük, a nemzetközi jelentéstartalmi jelleget is igazolják a sok−sok közül találomra kiválasztott szavak: Garten, car, circus, kerék, kör, karika, kun−kor, kacs−kar−in−gó, az írásra, rovásra, rajzolásra utaló szavak: schreiben, kirjoitta, kirja (finn) yaziyor − jazijor − ír (török), write − ír (angol), ír − scribo, írás − scriptio (latin), magyarban továbbá: irón, íróka, irka− firka, stb. mind−mind a betû formálását − for−ma, benne a for−gás szótöve! − jelentik. Ahogy érdekes a HEREND, KOROND szavúnk. Mindkét helyen ugyanis KORONG−gal dolgozt(n)ak. Az eR mássalhangzó a pörgést, fordulatot, kerekséget, görbeséget; kör, karika, guriga, gurul, gördül hen−ger stb. − átviszi a jelentéstartalomba.

S itt kell akár ismételve elmondani újra azt a látszólagos ellenmondást, amit a KARÓ szavunk képvisel. Eltelt két évtized is, amire megoldottam a "karó" titkát. A karó ugyanis éppen hogy egyenes! Dehát akkor rími a helyzet vele? Kerültem−fordultam körülötte s valóban mintegy húsz év múlva jöttem rá, hogy ebben az esetben − akár az üllõ szavunknál, korábban említettük −a tárgy mirevalóságát jelöli a szóban lévé eR! Ugyanis a karó köré kanyarul a mellé ültetett növény! A karó azt védi, amikor átkarolja. Tartja a karolót! S ezért tegyük hozzá, a nyelv élõ szervezet, ha csodálatos rendszer is. Logikája is az élõ rendszer logikája. S éppen az ilyen esetek bizonyítják a legjobban a létezõ, rendszere alkotó logikát!

Noha sosem törekedhettünk teljességre, azért olykor sajátos példákat emelünk elõtérbe, láttatunk, hogy azután az olvasó más szavak esetében is gyanakodjon és: kételkedjen, hogy még jobban elmélyedhessen nyelvünk gyönyörû titkaiba, rendjébe. Ezért külön beszélünk az R − ered − szavunkról, amely − logikusan! − sokféle jelentéstartalmat ágaztat el, ám a kiindulás okát azonnal fölismerjük.

Elõször is a jelentései: ér −a testben az erek −, ér − kis patak, amely nem messze ered −, ér − mint értéke valaminek, mennyit ér? − ér − elér, valamihez hozzáér−, ér−vényes−ül, stb. Lássuk a szavakat, amelyeket e tövekkel alkotunk: ÉR−dek, ÉR−dekes, ÉR−ték, ÉR−dem/esJ, ÉR−me, ÉR−em, ÉR−ik, elÉR, meg−ÉR i, ÉR−tés, ÉR−telem, ÉR−ez, gyök−ÉR, ER−dõ, ER−ed −s nyomába ered, az esõ megered, eredmény, stb. −, s ebbõl lehet az ER−iggy, ereggy, eredj, stb. és még sok szavunk. De ha kicsit is tûnõdünk, miért is kerül a szótõbe az er−ed−mény, er−ed−et stb., szavainkban, nem kell sokat töprengenünk az okok felöl. Még a ravasz szavunkban is a görbe gondolkodást fejezi ki?

Az eR jelentését átveheti az eL: csigola, csigolya, stb. A gerinc guriga alakú része a csigolya.

Ahogy a goló, golyó is kör alakú! Sõt, az igazán a sok körös gömbölyûség − gömb−öL−ü, gomb−pl−ag, s írjuk egymás alá a hasonulást, átváltozást látva: a hempereg szavunkat. Ugyanis ebben a szóban az átfordulást, akár a hentereg szavunkban a szóvégi "REG" képviseli.

Átfordul:

Tájszó: HÖMBÖLÖG
S változik ha: HÕMPÕLÕG vagy hömpölyög, azaz: FOLIK vagy folyik.

Láthatjuk, hogy az eL hogyan helyettesíti az eR−t, hiszen a szavak végén a LÖG a REG−et képviseli. Dehát nem szabálytalan gömb−e a gombolag a göröngy vagy a rög is? (Amely gördül, gurog.)

Így azután ugyancsak ireg−forog, pireg−pörög a perelõ, iruló−piruló ember (asszony) nyelve, amikor hadarva nyelvel nemcsak igazat, egyenes dolgok, hanem badarságokat is. A kártyában − karta − sem csak a régi csavart papírra gondolhatunk, hanem arra, hogy "forog" a lap. Sõt; még a kocka is "forog", ezért mondják a szerencsejátékokra is, hogy a szer−en−cse forgandó! Ahogy a nyelvi törvény is, ám sosem ok nélkül, oktalanul, oktondi módra. Ahogy káromkodáskor − háromkodáskor?! − forog a szavak erre−arrája, amikor az ember "elkeríti" és megmondja MAGYARÁN, hogy a másik is megismerje a MAGYAROK ISTENÉT: (Erre még visszatérünk.) Aki visszatér, az térül fordul!

S,s− es (sö).

Jelentõs hangutánzó: sújt, suhint, suttyan, sistereg, susog, stb.

Példaszavak: sas, sás, sas−, ás, ásó, is, sí (si−et, si−ma, sík, stb.) esõ, õs, és (süsü), stb. Felszólító módban kettõzõdik a szavak végén: ás − áss, si−ess, lát − láss. Általános felszólítások. De már ásd a gödröt, lásd a tényt, azaz tárgyas alakban odaszegezõdik a második személy − tied − birtokos ragja.

Sz, sz, − esz (szö).

Ugyancsak a gazdag hangutánzók közé tartozik! Aligha véletlen, hogy benne van SZÓ szavunkban, valamint a szusz. szisz−eg, szél, szellõ, stb. szavainkban. Példaszavak még: ész, szí (v), ösz, szõ, szú, szösz, valamint az ik−es ig−ék−ben: esz−ik, úsz−ik, isz−ik, stb.

Viszonylag kevés magyar szóban fordul elõ az s+sz, tehát sasz (la) mássalhangzó képlet, még kevesebben a sz+s, azaz szas, szás stb alak. Ugyancsak nehézségek vannak a szóalkotás vonatkozásában a Zé és a ZSé mássalhangzókkal.

Kiderítendõ a "szesz", majd a "szeszélyes", szín, illetve színe−visszája szavakban való elõfordulása. Hamarjában kísérletet teszünk egyfajta megközelítésre. Hiszen fennáll a t−sz hasonulat törvénye. Így a tûn−szûn azonos vagy közeli jelentéstartalmat hordoz! Ami megSZÛN−ik, az el is TÛNik. S ha logikusan közelítjük a jelentéstartalmat, akkor a dolgok felszín−e, egyúttal a színe, amit látunk! De például a tejszín, a tej színe java. S aki pedig eltûnik és nem látni, annak se színe, se hamva. (A dolgok hamvassága is kívül van s meghatározza a színüket!) Így a szín−hely és a helyszín összefügg, ahogy a fel−szín−es−ség sem az igazi, a szín−ész − mûvész sem igazi vész! − szín−lel, csak szín−leg hal meg a szín−padon, a színházban. így ami nem egészen az, az szín−te az, s noha sziín−dér nincs, tün−dér van és érzésünk szerint nõnemû! De nincs szün−et, folytathatjuk szün−te−le−nül, azaz szün−et nél−kül s ha így folytatjuk, akkor a "Szünet nélkül szünet" azt jelenti, hogy a szünet nem szûnik meg, − szün−te−len! Ámbár a betegségek esetében ha eltûnik, megszûnik a tünet, nem biztos, hogy egészen megszûnik, eltûnik a betegség is. Ugyan ezt nem tüntetõleg állítjuk, de szín−tén (szín−tény?!) így van ez sok más szimulálásnál, ami nem

más a magyarban, mint a szín−lel−és! Tehát a felszín és a szín, színlel stb. szavunk is összefügg nem csak formailag, de jelentéstartalmilag is. Hiszen a szín, a felszín tûnik − így is használható − elõször föl. Ami rikító szín, ezért fel−tûn−õ! És így tovább, ki−ki kereshet és találhat további összefüggéseket, amelyek nemcsak színezik, de gazdagítják is sok hasonló játékkal és törvénnyel tündérkedõ nyelvünket.

T, t, − té (tö).

A másik kemény mássalhangzónk, amelyik a legtöbbször fordul elõ a Ká után a szavaink elején. Jellegzetesen meghatározza a kattan, pattan, tett, stb. szavainkat. Önmagában − azaz egymagában −a tárgy jele s mássalhangzó után a múlt idõé. Párosával cselekvést jelentõ szavakban a múlt idõ jele: jött, vett stb. Képzõ is lehet, például: ad; ad−at, vagy valakivel adat, illetve múlt idõben adatot adatott, s ezt adatolta. De ad−at−tat−ha−rat−ha−tott is... Ahogy te−tet−tet−he−tet−ett is.

Szópéldák: tat, tát, tét, tett (múlt idõ is!), át, rû, ür, ti, tó, itt, ott, itat, it (al), etet, étet, tétet, múlt idõben: itta, itatta, ette, etette s etetés volt e tet te... Tata (idõs férfi), itó (ka), stb. Mintha a Té−vesz−t−és a tett vesztése is lenne? Érdekesen szerepel még tétova tévelyeg stb. szavainkban. S bizony nyelvtani galibát is okoz, ha a Té el−TE−ved, lásd a tettettethetett tette tét−e? Tény−leg tét?

Ty, ty − tyé (työ).

Önmaga magánhangzókkal is csak nagyon kevés szót alkot.

Szavak: atya, atyó, atya (fi), (tyûh!), tyûha, stb. Azonban érdekes szavakban fordul elõ: tyúk (tik), retyerutya (rokonság), tyúkász, (tikász, tojást, tikmonyt gyûjtött), kutya, kátyú, báty, batyu, fattyú, pityereg, pereputty (finnül perhe − család!), fityma, fityeg, fütty, stb. sok nyelvben nincs meg ez a hangzó. Vagy ha ejtik is, nem jelzik külön. Nem akarunk fitymálni más nyelveket, még akkor sem, ha ezt nem kérdezhetik meg: "Hogy ityeg a fityeg?" Azért sem, mert a magyarban megvannak mindazok a tiszta hangok, hangzók is, amelyek más nyelvekben elõfordulnak. Fordítva azonban más a helyzet, hiszen sok nyelvben nincsen külön gyé, tyé, eny, akkor sem, ha beszéd közben ejtik ezeket. Egyes szakértõk szerint, az õsi magyar rovásírásnak 47 hangjele volt!

V, v− vé (vö).

Hasonulhat: p−b−v. Már említettük a piros−vörös−veres, a piros−berseny−börzsöny, az irul pirul−virul stb. hasonulásokat. Ezekben az esetekben a szótõben p+r, b+r, v+r a mássalhangzóképlet. S újra említjük a rokon nyelvekben az összefüggéseket. A magyar baba törökül apa, de a magyarban is lásd a Thonuz Oba névben az Aba, apa szót vagy még a magyarban a férfi rokon ipa, illetve a nõi rokon (eN), napa kifejezést.

Szavak: ív, ví, év, öv, óv, võ, evõ, vevõ, vív, vívó, ivó, övé, (hív, mint gyere ide, hív mint hûséges híve, finnül hyvä ejtése hüve: jó.) A hív, hû barát magyarul is jó barátot jelent.

Tisztsége: VA−lami−VÉ VÁ−lik. S nem lója van, hanem lo−va, kö−ve stb. Dunántúlon lehet füjje, küjje is De ha võ−vé lesz valaki, akkor võje, ahogy vevõje, evõje. Így hát máskor a Jé helyettesíti, de például valakinek sója van, a sava−borsa mást jelent. De jó−ja helyett is java. Nem a jóját akarja, hanem a javát. S aki − mint említettük − tettét jóvá akarja tenni, akkor másnak is a javát akarja. S ahol a Jé szerepel szó végén, például vaj; akkor mondjuk, a tej vajjá lesz köpüléssel, a fej fõvé, a vej võ−vé válik, stb. De võlegény a vevõ legénybõl alakult, lásd: eladó sorba került a lány, eladó lány. Az ívás a halak íves, ívó, ivarérett, ikrarakó és megtermékenyítõ mozgását jelzi s innét van az egyívású szavunk eredeti jelentése. Az egyidõben világra jött halak a névadók. Tehát megint valós fogalmi tapasztalat foganta az elvont fogalmat! Vesi víz finnül s a vese vízkiválasztó szervük!

Z, z, − zé (zö).

Hangutánzó hangzó: −zuhé, zuhog, zizeg, stb.

Példaszavak: az, ez, íz ûz, ázó, izé, azaz, zúz. (a testrész, amely összezúzza a táplálékot, a zúza!), stb. A zizeg szavunk alakulása akác a sziszeg, szuszog stb: szavainké. Ami ziz−eg, az ziz−ek−et hallat. Másként ziz−ek−et, ziz−eg−és−ek−et hallani, amikor zizeg valami. S ha zú−kat hallunk folyamatosan, akkor zúg. (Van régies kifejezésekben csöndes zug, zugoly, árnyas hely a kertben, kis szeglet, kert−szeg−ély.) Nincs ilyen kezdetû szavunk: zazs−, zezs−, stb. A nehéz ejthetõség alighanem, ezúttal is az oka annak, hogy nincsenek ezek a mássalhangzóképletek kihasználva A zizegõ zé nem véletlenül vesz részt a zene, zene−bonc stb. kifejezésekben sem.

Zs, zs, − zse, (zso).

Ugyancsak hangutánzó szavakban találjuk: zsong, s önálló szót egymaga magánhangzóval a Zsuzsa néven kívül nem alkot. Kivéve az újkeletû keletkezésû − zsozso: pénz jelentésû "külvárosi" szót. Szavak még: zsák, zsizsik, az utóbbi érzékelteti a bozsgó−nyüzsgõ mozgást. Szavakban még: zseb, zsúp, zsenge, zsivaj, zsír, zsold, stb.

A magánhangzókról röviden

Az "a" akárcsak az "á", a hangsúlytól függõen önmagában jelenthet igenlést vagy tagadást, de − fõként az "á" − meglepetést is. Hallhatjuk: aaa?... Áááá!...S utána igen, dehogy, nem, igaz, tévedés stb.

Az "a" birtokos rag: haj−haja, valamint az érzelmi kiáltásokban: aha, jaj!, ajaj, miként az á is: ahá, stb. Alapjában határozza meg a magyarban az á−sít, á−mul, s bá−mul, el−ál−mélkodik stb. szavak jelentéstartalmát; nevezhetjük ezt természetes ejtési jelentésnek.

Az "e" ugyancsak birtokos rag: kéz− keze. Kérdõszócska az − e? Jön−e? Van−e? Nagy−e? Megy−e? Nincs tehát magánhangzó illeszkedés, mint a ragok, képzõk esetében. Ugyancsak használatos az "é" birtokos ragként: kézé, lábé, valamint kérdéshez is: Jön−é? Láttad−é?

Az "r" látványosan vesz részt a sipításokban, azaz síphang, kicsinyítõ szerepe nyilvánvaló. (Kis, éles, hegyes, szúrós tárgy a nyíl is!) Szavakban: sikít, sikoly, ijed, stb. (Belénk nyilall a szúró fájdalom!) Többes birtokos rang: övéi.

O, ó, hangulati−indulati, azaz érzelmi hangzók s önmagukban is hordoznak jelentést. A meglepetést fejezik ki és az ó−haj−tóst − sóhajtást, stb. De van más jelentésük is, hiszen a ódivatú, ódon ócska szavakban a régire, öregre, öregre utal. Talán alapvetõen az eredeti óóó−zás részben emlékezõ jellegébõl árnyaltan elõjön az idõ múlása? Gondoljunk például az Ószövetség ó − mint régebbi megnevezésére. Természetesen minden nyelvben szerepe van a magánhangzók ilyesfajta − aaa! ááá! óóó! − érzelmi töltésû jelentéstartalmi árnyalásainak. Talán az sem egészéri véletlen, hogy az ódon, szorong, szomorú, borong stb. szavakban éppen az "o" magánhangzó az árnyaló tényezõ?! Nemzetközi, egyetemes csecsemõhang: OOO−ááá...

Ö, õ, ugyancsak van önálló jelentése (én, te) õ. A harmadik személy. Többesszám: õk. Ragozható: õneki, õvele" õhozzá, stb. Képezhetõ: õ−kelme, õ felsége. Érdekes alakváltozást és jelentéstartalom változást figyelhetünk meg az ö−vé−i−é−i−nek, (−hez, −vel, −re, −tõl stb.) alakban. Ugyancsak sajátosan alakul az önnön−ennen alak, hiszen az ön, önzés, önzõ már az ÉN−e−zõ jelentést sugallja. Tehát a finom eltérés az önzés és az önözés között lényeges!

A leggyakrabban hallatott magánhangzó! A már említett szókeresés, bizonytalanság, ööö−zés − ötöl−hatol: ööö, ha...−sa másik, nem jut ööö−tröl haa−t−ra, ugyancsak ide tartozik. Azaz: az

öööö−vel bizonytalankodik, ahogy a "ha" csak ó−ha j és s−ó−ha j marad a tett helyett! Lehet HAT ás−os, meg is hat−hat, ám nem jut elõbbre, ami a tevékenységet, a tett tétjét illeti. Ez TÉNY!

U, ú, talán nem véletlenül található a tutol, az ugat, a fúj, stb. szavakban. A kutya, amikor u−gat, mintha azt mondanánk: ú−kat ugat, ú−kat mond... Ahogy a fújó szél tutol, a kutya is tutol. Érzelmi jelentéstartalmat árnyal az uhh! vagy hú!, huhú!, juj, huj−huj! stb. szavakban. Nem nevezhetõk ezek szótári szavaknak, hiszen pillanatnyi hangulattól függ, hogy azt mondjuk: hûha! Vagy: hõha?

Szavak egy mássalhangzóval: út, úgy, un, úr, bú, cucc, csúcs, stb. Bakay Kornél közlése alapján, a sumer kudda jelentése kutya.

Ü, ü, ugyancsak hûûû!...hûha!...ühüm...hüm−ög, üm−mög... Példaszavak egy másalhangzóval: üt, tû, ûr, fû, ügy (gyü!), hû, ük, ül, ûz, stb.

Kis összefoglaló a ragozás és képzés lehetõségeire

Olyan szót választunk − pontosabban két szót, de csak az egyikkel kapcsolatban részletezzük a lehetõségeket −, amelyik eleve sajátos jelentéskört is "visz" magával. (Egyébként a testrészeink nevei: kéz, kezel, kezd, küzd, stb., láb, kilábal, lábatlankodik, fej, fejes, fõ, fõnök, fönség, homlok, homlokzat, szem; szempont, szembesül, szemtanú, fül, fülel, füllent, stb, sokféle módon vesznek részt a jelentéstartalom alakításában, ahogy e néhány példa is mutatja.) A mi választásunk a BAB szavunkra eset, illetve rövidebb "mutatványként" a SZEM szavunkat is említjük.

Nem véletlenül szemeltük ki elsõsorban a bab szavunkat. Mert nézzük csak a hasonló alakú s igen, egyúttal valamilyen módon hasonló jelentésû szavakat még, amelyek valamilyen érzékelhetõ külön viszonyban vannak vele. Íme: hab, baba, báb, bábu, bába" stb. Ha lerajzolnánk a babot, babához −pólyás!− bábhoz, bábuhoz hasonló volna a rajz. Mindegyik hasonlítana a másikra. A bebábozódott hernyó olyan mint a bepólyált baba, bábu... A BÕ−vített szájjal ejtett bé−bö hangzó ejtése is mintha meghatározná valamennyire a jelentést?! Hát nem azt mondjuk−e valami nagyra, hogy BÖHÖM nagy!? A búb (púp), bõ (bölény?), öböl, bömböl nagyságra utal, a kétségtelenül tartósságot növelõ "ö" és "ó' magánhangzóval segítve.

Maga a bab azonban viszonylag kicsi dolog, tárgy. Aki tehát babrál, az apró babramunkát végez. S a babrál szavunkban ez is benne van, ha nem is gondolunk rá. Tehát együtt hat: az ALAK, a KICSISÉG, valamint az a tényezõ, amit szintén tapasztalatból tudunk, hogy nem egy−et−len bab−szemrõl lehet szó. Aligha egy−et−len bab−szem−mel foglalatoskodunk! (Persze a babusgat szavunkban a "baba" jelentése hat, az sejlik elõ, tetszik át a szón, miként az abajog esetében a "baj". Tehát valójában nem lehet összetéveszteni a babusgat és az abajgat szavunkat! Csak nagy felszínességgel.) A nyelvünk szavai jórészt − szinte a tudat alatt! − "bemutatkoznak"! Így aki babramunkát végez, az természetesen bajlódhat vagy bajmolódhat a babrálgatással és közben abajoghat, azaz: sorolgathatja akár jajgatva is a bajait..

De lássuk a példákat arra nézve, hogy miféle ragokat, képzõket, jeleket, tehát toldalékokat ragasztgathatunk, rakosgathatunk szavainkhoz? Fõként a szavak végéhez ezúttal, de ha nem említenénk azt is, hogy a szavak elejéhez is ragadnak elõtagok, ragok, akkor ki−bab−rál−nánk az olvasóval.

BAB−rál−gat−ás−a−i−m− (nk) −nak, vagy: BAB−rál−gat−tat−hat juk, stb. A szó elejére tehát kapcsolódhatna ki−, el−, stb. A képzett, ragozott szó végéhez pedig az elsõ példánál még kapcsolódhatna: a hoz−hez−höz, −tól−tõl, −ba−be, stb. A második példánál, ahogy a szó értelmezése kívánja: ják, −átok, −ná−tok, stb. Most éppen ezért vegyük sorra a kapcsolható ragokat, képzõket, próbáljuk beilleszteni o"ket a nyelvünk rendszerébe, hogy értsük: nem véletlenül jelentik azt rag−ként, kép−zõ−ként, amit jelentenek.

Mondható, hogy szinte csak "találomra" (lel), vegyük sorra a legelõször szavunk ügyébe kerülõket, nem is ábécé sorrendben.

−on−en−ön: innen, onnan, amonnan, −na−ne−ná−né, −enc−onc−önc, stb. S lássuk a példákat: valami−n, valaki−n, így is használjuk, de már lo−v−on, haj−on, kéz−en, fiil−örv stb. Vagy a következõ: kegy−enc, virg−onc, kül−önc (nem vesszük külön a nyelvújítási szavainkat, hiszen azt valljuk, csakis azok maradtak meg, amelyek beleillettek a magyar nyelv törvényeibe), kihagytuk közben a feltételes módhoz tartozó tud−na, tud−ná, ten−né, tehetné alakokat. Egész mondatban a három együtt: Innen−onnan tudhatná a kegyenc mi a különc és a fegyenc sorsa.

−ba−be, −ban−ben: abba, ebbe, be−le, be−néz, benne, ben−dõ, ben−sõ, ben−sõ−ség−es, ban−da, (BAN−da−BAN) ?, ebben, abban, amabban, bandérium−ban, stb:

−tól−tõl: tõle, ettõl, attól (ez−tót, az−tót). A következõ mondat kissé érzékelteti a rag lehetõ jelentéstartalmi helyzeteit, amelyekben ugyanazt vagy hasonlót jelent: "A nagy TOL−ong−ás−ban, TÜL−e−kell−és−ben, a lopva lopa−ko−dó TOL−vaj ét−TÕL s at−TOL el−TUlaj−don−ít−ott valamilyen TULaj−don−t: ' Szavakban még: tol−iga, fal−iga, tal−ics−ka, tol−at− tol−a−kod−ik, stb.

−as−es, ász−ész, stb.

Példák: ló − lo−v−as, ló − lo−v−ász, de már: hal − halas (kofa) és hal−ász, vad−ász (de madár − madarász), vagy hó − ha−v−as és nem hós, de már hév, hõ−ség s aki nagy hévvel ront az ellenségre, az HÕS. Tehát önmagában az "s" is szóképzõ! Vagy a fának a töve, tõ, de már Tõserdó, stb. (Lehetséges még tet, −tet−éz, azaz: tet−õz. Aki betetõzi tettét, az be is tetézi! (Kérdés, vajon a vi−téz szavunk töve a "ví" s ehhez jön a tetézõ "téz"? Sokféle le−hetõ−ség kínálkozik. Alighanem az egyszótagú értelmes szó minden esetben a szótõ. Ezért kell "atomjaira" bontani a nyelvet!) Képzõ lehet még az −as, −es, −os, −ös; stb. szótag is, has−as, kez−es, hat−ás−os, föl−ös−leg−es, stb., stb. Illetve az "ó", "õ" is: néz, nézõ, jár, járó−ka, vagy az "i", rég, régi, hajdan, hajdani, mikori? Múlt−kor−i! Teg−nap−i−ak−nak, budapest−i−ek−nek, stb. hátható, hogy ugyanaz a szórész vagy hangzó lehet rag, képzõ, jel is. A szó helyzete, jellege határozza meg és a nyelvtani környezet, hogy mikor milyen tisztséget visel.

−hoz−hez−höz: ahhoz, ehhez, hozzá, ház−hoz, hazá−hoz, haza−húz, húz−von, huza−vona (vonat), huzat (valamit vagy valamilyen bevonat, ruhaanyag), huz−ig−ál−gat−hat−tat−hat−od, s mit huz−ig−ál−tok? Von−alakat! stb. Ez rám is von−at−koz−hat.

−gat−get: nagyon érdekes ez az ún. gyakorító képzõ. Mintha õ maga is igazolná azt az alapvetõ föltételezésünket, hogy nyelvünk valós fogalmi elemekbõl, alapokból építkezett. Ugyanis kis árnyalattal a "gat" jelentése GÁT. (Érdekes, visszafelé: tág...) Tehát megvan újra a valódi dolog, tárgy, építmény, a gát. Ha képezzük: gát−ol, tehát folyamatos cselekvésrõl van szó. Ám ha újra megismételjük a szótövet, de már ragként, íme. gát ol−gat, azonnal meg−szak−ít−gat juk a folyamatosságot! Azaz GAToljuk a GÁTolást!

−ért: mi−ért? Ezért, azért... De ne feledjük, gyakran elhagyjuk a "t"−t, s azt mondjuk: miért? S válaszolunk: azért.. Ér−dek−es tehát a lehetõ szótõ vizsgálata, az ÉR (ER), inert fontos szavak kezdõdnek e két szóval, azaz, egyik nem nevezhetõ szónak, legföljebb szótõnek. Tehát egyetlen ékezet is szóvá változtathat "értelmetlen" szótagot, szótövet: Er− ér! S ÉR−demes is ÉR−telmezni, Ér−vényes Ér−velése van, s Er−dekünk, hogy Ér−tékét meg−Érje, vagyis ami el−Ér−hetõ, legyünk hozzá−Ér−tõk, ÉR−intsük meg legalább, az ÉR−intõn, ÉR−intkezzünk vele... Látható, hogy az ÉR mennyit ÉR! De aligha merítettük ki a lehetõségeket. Például a szó végén: gyök−ÉR. Vagy: ÉR−em − ÉR−me, stb. Az ER − ER−dõ, ER−ed, ER−ellet, ER−edmény, s tán−az eredetét tekintve innen gyökerezik, az ER−ÉR mozgásból az eridj! Eriggy! Utána ered, nyomába ered, stb. (A nyom pedig az az alakzat, amit a puha talajba a súlyunk nyom!) Már akkor nem volt hiábavaló munkálkodásunk, ha a továbbiakban e szép és logikus rendszerre, ennek játékos voltára tudatosabban figyelünk.

Visszatérve SZEM−elvényünk tárgyára, e kis babramunka után a SZEM−re, láthatjuk; szem−lél−het−jük, hogy e szem−el−vény−t nem vél−et−len−ül szem−el−tük ki mi sem. S szem−ély−es−en tanúskodhatunk szem−tanúként, hiszen jel−en voltunk vagyis azért szem−élyes−en, mert szem−ünk−kel láttuk, mi szem−re való volt! S aki a dolgok összefüggéseibõ1 sokat lát, az ha úgy tetszik! − igazi SZEM−ély−i−SÉG! Mert ahogy a BAB esetében már a tudat alatt hat a bab formája, kicsisége, sokasága, úgy a SZEM szavunk esetében is hat a SZEM alakja, viszonylagos kicsisége és az a tény is, hogy valósan látunk vele! Ezért szem−el−get−het jük, szem−lél−get−tet−het−jük a szem−el−vény−t s az bizony szem−mel látható! Szem−mel tarthatjuk − persze nem szem−te−len−ül, csakis szem−mel! −s ahhoz ott is kell lennünk szem−élyes−en! Más szem−lél−et−mód nem is logikus.

De szem−ez−het−ünk rózsatövet, ízlelhetünk szõlõ−szem−et, bab−szem−et akár egy−szem magunkban. Mondhatjuk: egy−szem fiam, szem−en−kint válogatunk, szem−ér−e hányhatjuk valakinek, hogy õ tán vagyonis szem−érmes vagy éppen szem−ér−me−t−len.. (Emlegettük a Játék és törvény címû könyvben is, másutt is, hogy mi lehet a szemérmes szavunk eredete. isi szokás volt a szkítáknál például, hogy érmét tettek a holtak szemére, hogy az lecsukva maradjon. Az egyikre ezüstöt, a másikra aranyat − ha tehetõs volt az illetõ −s az érmék egyúttal azt is jelképezték, hogy a túlvilágon is világít neki a nap és a hold... Tehát e szokás vallási hiedelemre is mutat!) A nyelv is úgy viselkedik, mint a föld rétegei, mert kifordulnak "rögei" alól a "viselt" leletek. Néha az az érzésünk a magyar nyelvet tanulmányozva, mintha õsi és roppant nyelv robbant volna darabokra és szavak, szótöredékek, jól s rosszul összeillesztett cserepek csillannának elénk − más nyelvekbõl is. A sok és sokféle példából álljon itt egy "véletlen" félig−meddig hasonlító szó: a magyar BOJ−TÁR és az angol COW−BOY

Mindkét esetben a "boj", "boy" alak fiút jelent. A finn nyelvben a poika − fiú, ejtése pojka, de lásd a magyarban a puja, pajtás, pajti, stb. szavakat, de már valami a fiúé − pojan, kisfiú − pici fiú − pieni pojka, de van "becézett" alak is − poju. Egyébként a fivér − veli, vagyis mintha a fi−VÉR második részének mássalhangzói a VeLi szóban lágyult formában lennének meg, a vér finnül veri. S hadd bátorkodjunk arra is gondolni, hogy a vér verése, azaz az ér verése, a vér lüktetése között összefüggés van, nos lehet. A vergõdõ, verdes, ver szavak jelentéseiben sajátos lüktetõ mozgás található. S ha így van, − márpedig lehet −, akkor a vereség; de még a vers! − igen, verses, lüktetõ, ütemes beszéd! − szavunknak is−lehetséges rokonsága. Persze ez nem VER−seny, hiszen a vér−mes, mint bõ−vére, − heves −, a vér−cse stb is összefügg a vér−rel. Ahogy a TEST+VÉR vagy a N+VÉR és FI+VÉR is összefügg és logikusan ad tovább jelentéstartalmat. A PIR−os, VÖR−ös, VER−es, PÖR−költ, PIR−kall, VIR−rad, BÖR−zsöny, BER−seny, VÉR s tán még a BOR−dó, BÁR−Sony, (eredetileg vöröses!), s a már említett PÖRPER szavak, a VÖR−heny, stb., stb., s társai, − ha meggondoljuk: szavak százai arra intenek bennünket, hogy vegyük figyelembe azt a tényt, hogy bizonyos egyetemes jelentéseket egyik nyelvbõl a másikba átvittek hangzók, hangzóegyüttesek.

A már sokszor említett "pörgetve" s mint ilyen, mondhatjuk, hogy lüktetve ejtett ER hangzó még az olyan távolinak látszó nyelvben, mint a tibeti is, benne van a körre utaló szavakban. Íme néhány példa Terjék József − azaz Kõrösi Csoma Sándor − szótára nyomán: khor − kering, körbe jár, kör, környezet (átvitt értelemben kíséret, szolgasereg is), de például a khor−lo − kerék, khjir − forog, khjil − fordít, csavar, kering, csavarodik, khor−ba − körforgás, létforgatag, `khri − csavar, összecsavar, (múltidõ: `khrisz,) s mindezekbõl úgy tetszik, hogy a gép megnevezése sem véletlen, sõt, nagyonis elgondolkodtató! gép − `khrul− `khor. Kissé túlozva, mintha a KERÉK szó, a kör szó, két−szer volna benne a szóban?! De mindez már igen messzire vivõ ösvény, amelyre azonban majdan rá kell lépni, hogy még közelebb kerüljünk egymáshoz mi emberek, a nyelvek által is. Gondoljuk meg, a BABSZEM bár babszemnyi példa, mégis azt mutatja − láttatja! − noha a babnak nincs szeme; itt a szem a szemelgethetõ, szemenként szedhetõ szõlõszemre és társaira vonatkozik, vagyis a nyelv amikor tovább viszi (adja) a jelentéseket, továbbra is megszabja a szókörnyezettel azt is, hogy azokból éppen ott és akkor melyik az érvényes. E hitben talán ma még EGYSZEM magunkban vagyunk (lásd itt számot jelent − SEGY! −), de holnap és azután több szetti többet lát meg e világtörvénybõl. Mert ezzel is elõbb−utóbb szembesülni kell valamennyiünknek SZEMÉLYESEN!